

Komentar in karta: 2/63

SLA V162C.01 'gumno'

Tjaša Jakop, Vera Smole

1. Gradivo

Za pomen 'prostor, kjer se navadno mlati', knj. *gumno* (*ú*), je kot najpogostejše navedeno poimenovanje *gumno*, izpričano v mnogih glasoslovnih različicah in ponekod v feminizirani obliki (*gumna*). Veliko število manjkajočih odgovorov kaže na to, da je bilo vprašanje razumljeno kot obstojško. Tako karta zanesljivo prikazuje predvsem področje z obstojem leksema *gumno*, drugi kartirani leksemi pa ne izkazujejo dejanskih arealov. Med pogosteje navedenimi so še: *pod*, *parna* in *jegno* (na skrajnem jugu notranjskega narečja).

2. Morfološka analiza

gumN- < **gumьn-ol-a* 'prostor, kjer se mlati pšenica' (N ≥ l v T362–374, 387–T393, T395, T397–399, T400, T405 in T414)

na gumnu < **na gumьn-u* ← **na* 'na' + **gumьn-o*

jegno, nejasno, morda v zvezi z *gumno*

parna < *(*parn*)-*a* ← srvnem. *barn*, *baren* 'jasli' (< stvnem. *barno*; bav. nem. *Barm* 'jasli')

SkeDenj < *(*skьdbьń*)-*ь* ← stvnem. *scugin*, *scugina* 'skedenj, gumno' (> nem. *Scheune* 'skedenj, kašča') (S ≥ š v T373, T355, T407; -Dn- ≥ -gn- v T355)

na skednju < **na (skьdbьń)-u* ← **na* 'na' + *(*skьdbьń*)-*ь*

pod < **pod-ь* 'tla'

na podu < **na pod-u* ← **na* 'na' + **pod-ь* 'tla'

poden na podu < *(*podn*)-*ь* *na pod-u* ← *(*podn*)-*ь* (← bav. nem. *Poden* za nem. *Boden* 'tla') + **na* 'na' + **pod-ь* 'tla'

podlanec < **po-doln-ьc-ь* ← **po* 'po' + **doln-ь* 'raven prostor, dlan'

šupa < *(*šup*)-*a* ← srvnem. *schupfe* 'šupa' (> bav. nem. *Schupfen* za nem. *Schuppen* 'šupa')

gank < *(*gank*)-*ь* ← srvnem. *ganc*, nem. *Gang* 'hodnik'

napušč < **na-pušč-ь* < **na-pust-j-ь* ← **na-pust-i-ti* / **na-puščati* ← **na*- 'na' + **pust-ti* 'pustiti' / **puščati* (< **pust-ja-ti*) 'puščati'

peter < **pętr-ь* 'strop iz tramov'

lopa < *(*lop*)-*a* ← stvnem. *louba*, srvnem. *loube* 'uta, pokrit predprostor, veža' (> nem. *Laube* 'uta') v bav. izreki **lo(u)pe*

oder < **odr-ь* 'oder'

kolarnica < **kol-ar-ьn-ic-a* ← **kol-a* 'kmečki voz'

mlatilnica < **molt-i-l-ьn-ic-a* ← **molt-i-ti* 'tolči, udarjati, udrihati'

gepelj < *(*geplj*)-b ← nem. *Göpel* 'priprava za vrtenje pogonske gredi, ki jo poganja vprežna živina'

loza, nejasno, morda v zvezi z **loz-a* ← **loza* 'vinska trta; upogljiva šiba'

simba, nejasno

puda, nejasno

špina, nejasno

glajte, nejasno

3. Posebnosti kartiranja

Kot enkratnice so kartirani leksemi *puda* v T008, *lopa* v T112, *glajte* v T212, *poden na podu* v T213, *oder* v T265, *špina* v T300, *kolarnica* v T384 in *mlatilnica* v T409.

Kot enkratna predložna zveza z *gumn-* je kartiran leksem *na gumnu* v T195.

Kot nerelevanten odgovor je kartiran leksem *gnoj* v T204.

4. Uporabljena dodatna literatura

Jakop 2003; Smole 1995

5. Primerjaj

SLA: V162A.01 *skedenj* (2/61), V162B.01 *petra* (2/62); OLA: 963; ALE: 271;

SDLA-SI: V498, V500, V691, V502a; ALI: /; ASLEF: 3358; HJA: 899; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Gumno je prvotno odprt prostor v delu kmečkega dvorišča ali ob gospodarskem poslopju (v Prekmurju), kjer so s privezano živino »mleli« žito tako, da so ji pod noge podlagali razvezane žitne snope. Takšni mlačvi je sledila mlačev s cepci, ohranjena do srede 20. stoletja. Domnevno se je mlačev žita na tleh preselila v posebna gospodarska poslopja, na pode, pred 18. stoletjem, ko so na kmetijah gradili nova, ponekod povsem specializirana in večnamenska gospodarska poslopja. Največkrat enonadstropna gospodarska poslopja (splošno ime zanje je skedenj) so imela v pritličju hlev, v nadstropju osrednji pod ali gumno (na Koroškem) in na vsaki strani po eno parno za shranjevanje slame in sena. Na gumnu so mlatili s cepci, žito so čistili s premetavanjem, z rešeti, od konca 19. stoletja z vetrniki oziroma vejalniki. Po 1. svetovni vojni so se pojavile mlatilnice, ki so jih postavljali na dvorišča ali pod kozolce, poganjali so jih *gepli* (sprva pokončni leseni z zobatimi kolesi, po 1. svetovni vojni kovinski pri tleh na kotni reduktor), parni stroji (v Prekmurju) ali motorji na nafto, od srede 20. stoletja elektromotorji. Gumno in mlačev z mlatilnicami pod njimi je izgubilo svoj namen, ko so jih na začetku 60. let 20. stoletja začeli nadomeščati poljski kombajni.

Prim.: SEL 2004

7. Skica

